Maa- ja Metsätalousvaliokunnalle Inarin 10.1.2023

LAUSUNTO / KUULEMINEN

Kari Kyrö
Kittilänratsutie 17
99870 Inari

HALLITUKSEN ESITYS SAAMELAISKÄRÄJÄLAIN MUUTTAMISEKSI (HE 274/2022 vp.)

1. **Alkuperäiskansa saamelaisten jako ja toisen osan pakkosulauttaminen**
2. **Maanomistus, käyttöoikeudet ja maan arvon romahdus**
3. **Koneellistunut porotalous ja metsätalouden alasajo**

1. Alkuperäiskansa saamelaiset

Esityksen mukaan laki ei määrittelisi alkuperäiskansaan kuuluvia saamelaisia, vaan sen, kenellä on oikeus kuulua vaaliluetteloon. Keskeiseksi perusteeksi vaaliluetteloon merkintään on nostettu kieli.

Suomen perustuslain (17,3 §:n) mukaan saamelaisella tarkoitetaan alkuperäiskansaan kuuluvaa henkilöä. Kansainvälisen oikeuden osalta on selvää, ketä tällöin tarkoitetaan. YK:n alkuperäsikansoja koskevan sopimuksen eli ILO-169 sopimuksen mukaan (1. art.) alkuperäiskansaan kuulumisen edellytyksenä on se, että henkilö polveutuu siitä väestöstä, joka on asuttanut aluetta valtiorajojen muodostumisen ja valtaväestön saapumisen aikaan ja säilyttänyt ainakin osittain alkuperäiskansan perinteisiä instituutioita.

Kun alkuperäiskansa jätetään lakiesityksessä määrittelemättä, samalla jää epäselväksi yksilötasolla se, ketä alkuperäiskansalle kuuluvat oikeudet koskevat. Kun laissa on tarkoitus suoda alkuperäiskansalle kuuluvia erityisoikeuksia vain kieliperusteella valituille saamelaiskäräjien vaaliluetteloon kuuluville, eikö ristiriita lakiesityksen ja YK ILO-169 sopimuksen kanssa ole tässä kohtaa ilmeinen?

1.1 Saamelaisten jako kahteen, keskenään eriarvoiseen ryhmään ja pakkosulauttaminen.
Saamelaiskäräjien legitimiteetti perustuu siihen, että se edustaa alkuperäiskansaa. Sen tulisi kuitenkin edustaa kaikkia alkuperäiskansaan kuuluvia, eikä vain osaa siitä, kuten nyt. Saamelaiskäräjien vaalilautakunta ei ole hyväksynyt kaikkia alkuperäiskansa saamelaisiin kuuluvia saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, vaan on ottanut heitä luetteloon valikoiden. Siksi käräjien legitimiteetti edustaa koko alkuperäiskansaa on heikko.

Keskeinen ongelma syntyy siitä, että ne kriteerit, joiden nojalla henkilöt on merkitty vaaliluetteloon, ovat erilaiset kuin ne kriteerit, joiden nojalla alkuperäiskansaan kuuluvat henkilöt vakiintuneesti määritellään. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ne henkilöt, joita tulisi ensisijaisesti pitää alkuperäiskansaan kuuluvina, eivät voi edustaa itseään saamelaiskäräjillä ja toisaalta

vaaliluettelossa on henkilöitä, jotka eivät täytä niitä kriteereitä, joita alkuperäsikansaan kuuluvilta normaalisti edellytetään. Eräs esimerkki heistä on Ruotsista ja Norjasta 1800 luvulla alueelle tulleet suvut, joiden pitkäaikainen, ennen valtionrajojen syntyä oleva alueen asuttamisen kriteeri ei täyty.

Esityksen mukaan alkuperäiskansa saamelaiset jakautuisivat kahteen, keskenään eriarvoiseen ryhmään. Työkaluna jakoon on vaaliluettelo. Nykyinen luettelo esitetään mitätöitäväksi ja uusi vaaliluettelo koottavaksi. Uudessa vaaliluettelossa alkuperäiskansan erottelu tapahtuu ilman kv-alkuperäiskansa kriteereihin kuuluva, objektiivisesti todettavaa erotteluperustetta. Kieli ei ole sellainen peruste. Erottelun jälkeen toisella ryhmällä on alkuperäiskansalle kuuluvat oikeudet ja myös äänioikeus saamelaiskäräjävaaleissa. Toisella ryhmällä ei näitä oikeuksia ole. He olisivat alkuperäiskansan ryhmä, ilman äänioikeutta ja alkuperäiskansalle kuuluvia oikeuksia. Esitys on tältä osin räikeä perus- ja ihmisoikeus loukkaus ilman ääni- ja alkuperäiskansaoikeuksia jääviä kohtaan. Se on myös KP- sopimuksen 27 artiklan vastainen ja rikkoo **perustuslain 6§:n** yhdenvertaisuus säädöstä. **Kaiken lisäksi se johtaisi ilman oikeuksia jäävän ryhmän pakkosulauttamiseen, ja kulttuurin tuhoamiseen josta erityisesti CERD/C/FIN/CO/20–22 varoittaa.**

2. Maanomistus

Saamelaisalueen valtavan maa- alueen pinta- alasta noin 10% on yksityisessä omistuksessa. Loput noin 90% omistaa valtio, jonka maita hallinnoi Metsähallitus.

2.1Perintömaat ja niiden metsien arvon romahdus

Saamelaisalueen yksityismaista valtaosan muodostavat tuhannet eri kokoiset perintömaa metsäpalstat ja yhteismetsät. Alueelle on muitakin maanomistajia, jotka omistavat metsä- ja rakennusmaata.

Jokaisen omaisuus on suojattu perustuslailla. Omaisuuden suoja koskee myös maaomaisuutta. Pohjoisen yksityismaiden arvo ilmenee mm. Maanmittauslaitoksen tilastoissa toteutuneista kiinteistökaupoista. Viime aikoina kysyntä ja alueemme maan hinnat ovat kohonneet huomattavasti, lähestyen muun Suomen maan hintaa.

Vaikka saamelaiskäräjälain uudistusesityksessä ei kenellekään olisi tarkoitettu annettavaksi veto-oikeutta alueen maankäyttöä koskeviin asioihin, se voi uudistusesityksen kirjausten, (mm. 9§ ja 9a§) seurauksena kuitenkin käytännössä toteutua. Se voi toteutua saamelaiskäräjälain ja muiden lakien sekä kansainvälisten säädösten tulkinnan kautta. Oikeuskäytännössä lakeja ei tulkita yksittäisinä, vaan lainkäytön normisto muodostuu useiden lakien ja tässä yhteydessä mm. KP-sopimuksen 27 artiklan, ja valtionmaan kyseessä ollessa, myös Metsähallituksen voimassa olevan säännöstön ja Akwe: Kon ohjeiden soveltamisen kautta. On selvää, että tällä saamelaiskäräjälain uudistuksella olisi toteutuessaan laajoja, rajaavia vaikutuksia myös alueen yksityismaan käyttömahdollisuuksiin ja sen myötä yksityismaan arvoon. Kun naapurissa olevan valtionmaan käyttö on tiukasti rajattua, se heijastuu suoraan alueen yksityismaan hintaan. Kyse ei ole mielikuvista, vaan alueella jo nyt koetusta käytännöstä. Metsäkauppoja ei tehdä, kun ostajat pelkäävät menekki boikottia saamelaisalueen puille ja puutuotteille. Yksityismaan hankinta muuhun, vaikkapa virkistyskäyttöön ajatteluttaa ostajia alueen käyttömahdollisuuksien vuoksi.

Mikäli lakiesitys tällaisenaan menee läpi, kiinteistöjen arvo ja maan hinta tulee alueella laskemaan rankasti. Lakiesitys siirtää kiinteistön omistajan kiinteistön hallintaan ja käyttöön liittyviä oikeuksia

saamelaiskäräjille. Esitetyn sisältöisenä laki rajaa maankäyttöä mm. elinkeino- ja yritystoiminnan kehittämiseen sekä rakentamiseen.

2.2Omaisuuden arvonaleneman korvausvelvollisuus
Lain voimaantulon seurauksista tai laista koituvista maa- ja metsäomaisuuden arvonalenemasta ei lakiesityksessä ole esitetty maan- ja metsänomistajille mitään korvausta. Seuraukset ovat jäämässä vahinkojen kärsijöiden kannettavaksi. Vahingonkärsijöinä on tuhansia saamelaisia ja muita maanomistajia. Lakiesityksessä ei mainita sanaakaan alueen maan ja metsien arvon laskemisesta tai yksityiselle omaisuudelle maankäyttörajoituksilla aiheutetun vahingon korvaamisesta. Eikö perustuslain omaisuudensuojasäädös edellytä yksityismaan arvon romahduksen korvaamista?
”Perustuslaki 15 § Omaisuuden suoja. *Jokaisen omaisuus on turvattu.*
Omaisuuden pakkolunastuksesta yleiseen tarpeeseen täyttä korvausta vastaan säädetään lailla.”

3. Koneellistunut kaupallinen poronlihan tuotanto ja Inarin metsätalouden alasajo

Metsätalous alueella on vaikeutunut ja ollut käytännössä estyneenä Inarin metsärikkaalla alueella. Alueen pienmetsänomistajat, sekä Inarin 1600 osakkaan yhteismetsä, olisi mieluusti turvaamassa omalta osaltaan Kemiin tulevan Metsä Groupin uuden biotuotetehtaan raaka-aineen saannin, jos vain olosuhteet sen sallivat. Nyt eivät salli. Merkittävimpänä syynä siihen on koneellistunut, mutta sertifioimaton, talvisin keinorehulla elätettyjen porojen ja poronlihan kaupallisen tuotannon suojaaminen. Tällaista sanotaan poronhoidoksi tai ”kulttuuriporonhoidoksi”, jota se ei tietenkään ole. Toisena syynä puun osto boikottiin ovat aktiiviset luonnonsuojelutahot, joiden toiminta on salaista, mutta puun ostajatahoon voimakasvaikutteista.

Esimerkki kestävän metsätalouden estymisestä: Metsäyhtiö Metsä Groupin oma auditoija katsoi keväällä 2022, että Inarin Yhteismetsän 3000m3 leimikkokohde täyttää hyvin FSC-sertifikaatin kontrolloidun puun kriteerit. Inarin metsätaloudessa on poikkeuksellisen korkealla viritetyt sidosryhmien toiveetkin huomioitu hakkuusuunnitteissa. Sekään ei ole riittänyt metsäkauppojen syntyyn. Metsä Groupin säikäytti metsä kaupoista Hammastunturin paliskunnan vastustus, vaikka hakkuukohde täyttää kaikki mahdolliset alkuperäiskansa- ja kestävyyskriteerit. Nyt kaikki yhtiöt ovat kaikonneet pois Inarin alueelta ja koko alueen voimakas ja perinteinen metsätalouselinkeino näyttää kuolevan saamelaiskäräjien vahvalla myötävaikutuksella.

Poronlihan tuotanto: Monet poronlihan kaupalliset tuottaja- yrittäjäsaamelaisetkin kamppailevat kannattavuusongelmien kanssa. Työ on kovaa ja paikoin heikosti kannattavaa. Tilanteesta on kuitenkin turha syyttää alueen metsätaloutta. Inarin alueella sijaitsee lailla suojeltuja laajoja erämaa-alueita. Niissä ei metsätaloutta harjoiteta, ne on varattu porotaloudelle. Erämaalain 1§:ssä säädetään perustamisen tarkoitus: **Erämaa-alueita perustetaan alueiden erämaaluonteen säilyttämiseksi, saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaamiseksi** sekä luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittämiseksi.

Energian, koneiden ja keinorehujen hintojen nousu nakertaa koneellistunutta ja valtion tukemaa poroelinkeinoa. Aiemmin porotaloudessa elettiin luonnossa, luonnon ehdoilla ja luonnonravinnolla. Viime sotien aikana syntyneillä tuokin aika ja tavat porotalouden harjoittamisessa ovat vielä hyvin mielessä. Sellainen kulttuuri ja porotalouden kestävämpi aika on ollut ja mennyt.

3.1Elinkeinojen yhteensovittaminen on kaikkien yhteinen etu
Kaikkien etu on se, että näiden kahden Inarin alueen tärkeää elinkeinon, metsä- ja porotalouden, sekä muidenkin laillisten elinkeinojen toiminnat edelleenkin sovitetaan yhteen pohjoisen laajoilla kairoilla. Siihen ei tosiasiallisia esteitä ole. Tilaa meillä on kaikille. Metsätaloutta harjoitetaan metsätalousalueilla ja porotaloutta laajoilla, juuri sitä varten rauhoitetuilla erämaa- alueilla. Sellaista on tietenkin vältettävä, että tokkakunta tuo poronsa kylän pintaan, vaikkapa Yhteismetsän leimikoihin, metsätalousmaalle (yht. n.18 000 ha) ja nostaa siellä pystyyn turhaa riitaa metsätaloudesta. Samaan aikaan viereen jää porotalouden tarpeisiin Erämaalailla rauhoitettu, kymmenen kertaa suurempi Hammastunturin erämaa- alue (185000ha). Se jätetään porotaloudessa vajaakäytölle. Poroisäntä ilmoittaa syyksi erämaa alueen petotilanteen.

Kestävän metsätalouden harjoittaminen on ajettu Inarissa ahtaalle. Puun kaupaksi saanti on yhä vaikeampaa myös pienempien yksityisen metsänomistajan leimikoilla. Se näkyy myös tilastoissa. Metsätaloudelle kannattavien siemenpuu- ja ylispuuhakkuiden määrä on laskenut voimakkaasti. Jo allekirjoitettuja kauppojakin on pantu jäihin.

Ellei metsätalouden harjoittajille saada palautettua laillisen elinkeinon harjoittamisen edellytyksiä, näyttää edessä olevan koko alueen metsätalouselinkeinon kuolema jonka seuraus alalla on köyhtyminen ja rappio. Myös muiden luontoon tukeutuvien, laillisten elinkeinojen ja maankäytön kehittäminen on alueella vaikeutunut jo nyt saamelaiskäräjien lukuisten kielteisten lausuntojen vuoksi.

3.2 Asumislämmityksen huoltovarmuus
Energiakriisin aikana asuntojen lämmityksen huoltovarmuusnäkymätkin synkkenevät metsätalouden alasajolla. Kun Inarin alueelta viedään pois myös hakkuu

kalusto, mistä ja millä tavoin lämmitykseen käytettävät polttopuut lämpölaitoksiin otetaan ja millä hinnalla? Millä mummut ja papat mökkinsä lämmittävät? Auto kuljetusmatkojen noustessa dramaattisesti kohoavat polttopuun hinnat. Satojen kilometrien autokuljetusmatkoista kohoavat myös päästöt ja ilmasto kärsii. Alueen omat metsät huutavat hoitoa ja harvennusta. Se kaikki on lähellä, muutaman kymmenen kilometrin sisällä. On hölmöläisten hommaa ilmasto- ja energiakriisin aikana ryhtyä kaukokuljettamaan Inarin metsärikkaalle alueelle poltto- ja rakennuspuuta satojen kilometrien takaa.

Kari Kyrö
Saamelaiskäräjien jäsen